

sok: kell-e ennél több érdem, amikor új irodalomtörténet méltatásáról van szó. A szerző éles ítélettel elemez és széles arányokban foglal össze, a magyar szellemiség képét bekeretezi az európai szellemi áramlatok rajzába, még aprólékosnak látszó adataival is az egységes hatás célját szolgálja. A Pázmány—Zrinyi—Gyöngyösi-kor irodalmának átélése meglátszik könyvének minden részletén, a fejlődés megismerésének ábrázolásában nincsenek elfogultságból eredő kisiklásai, idézetei összhangzatosan fonódnak egybe magyarázataival.

Alszeghy Zsolt könyvével kapcsolatban egyik kiváló irodalomtörténet-írónk az írta, hogy: „A pozitívizmus tudomány-módszere elfáradt, kimerült lett. Elveszett belőle és előle a maga céljából merített ihlet és távlat, a tények terhe maga alá süllyesztette az egyes adatok szándékaiban jelentkező spirituálisabb rendszer kilátásait.“ Ehhez a megállapításhoz legyen szabad rébány megjegyzést fűznünk. Ha a bíráló azt a materialista célzatú irodalomtörténeti divatot érti pozitívizmus alatt, mely csak adatokat közöl vagy irányatosan szemlélteti a szellemi fejlődést, bizonyára igaza van. De ha a nemesebb értelemben vett pozitívizmusról —, amelynek egyik tündöklő példája Pauler Gyula árpádkori története — gondolja azt, hogy ezzel a pozitívizmussal szemben felszabadulás a szellemtörténeti irány, akkor többé-kevésbé csaldódik. Az ilyen-fajta pozitívizmus sohasem fog elfáradni, legalább addig nem, amíg lesznek olyan tudományos olvasók, akik nem arra kíváncsiak, mi a publicistaszellemű irodalomtörténeti elmélkedők egyénieskedő véleménye az irodalom fejlődéséről, hanem megkívánják a kutatás teljességét, a tények tárgyilagosságát, a valóság aranyfedezetét.

Eppen ezért Alszeghy Zsoltról szólva még azt sem hangsúlyoznám, hogy a francia és német irodalomban már elismert irodalomtörténeti irány, amely az irodalomesztétikai gondolatot a világnézeti elviség szempontjaival egészíti ki, az ő könyvében ért el hozzánk. Alszeghy Zsolt munkája a XVII. századi írói alkotások természetes módszerű vizsgálatán alapuló irodalomtörténet s nem idegen elméleti programok magyar alkalmazása.

Pintér Jenő.

Farkas Lujza: A Nyugat és a századeleji irodalomforduló.

(A pécsi Erzsébet-Tudománygyetem Magyar Intézetében készült dolgozat.) Gyarmati könyvnyomtató műhelye. Budapest, 1935. 116 l.

Helyes gyakorlat, hogy a doktori értekezések újabban felölelik a közel-múlt irodalmi kérdéseit is. Bár többnyire nem lehet reményünk rá, hogy végleges irodalomtörténeti megállapításokat tartalmazzanak: úttörőknek tekinthetők a tárgyilagos ítélkezés felé s adatokat és tényeket mentenek meg az elkallódástól.

Az utóbbi szempontból e tanulmány írója lelkes és serény munkájáért elismerést érdemel. Szorgalmasan felkutatva a Nyugatot előkészítő folyóiratokat, hogy a „nyugatos“ irány kialakulását megvilágítsa: (csodáljuk, hogy itt elkerülte figyelmét a Nyugat legfontosabb előde: Katona, Vikár és Lenkei *Élet* c. folyóirata, mely szellemével, irányával és bátorságával a Nyugat útmutatójának tekinthető.) megrajzolja a Nyugat indulása körülményeit, tájékoztat a folyóirat első írógárdájáról, az első olvasóközönségről, Ady s a Nyugat viszonyáról, a szerkesztők torzszalkodásáról, a „Duk-duk affér“-ról, szóval a „belső ügyekről“; megjelöli a Nyugat „irodalmi programját“, részletesen beszámol a folyóirat fogadtatásáról, a támadásokról és védekezésekről, általa-

ban arról a hevesen tomboló harcról, melyet a mai olvasó csak nehezen érthet meg. Ha visszagondolunk e sok zsvajgásra és gyűlölködésre: bizony még ma is elég lehangozóan és nyomasztólag hat ránk e kor. Úgy látjuk ma, hogy ebben a mi e fajult irodalmi háborúskodásunkban mindkét részről kár volt ellőni a sok puskaport: az Idő bölcsen gondoskodott volna rövidesen az ellentétek elsímitásáról. Ady Endre, akiért tulajdonképen az egész csata dűlt, a „Vér és arany“ megjelenése után már benne élt az ifjú szívekben s hódító útját már csak azért is folytatta volna, mert természet rendje, hogy az évek nem a fiatalokat fogyasztják. A többiek közül az érdemesebbek — Móricz, Babits, Schöpflin stb. — tán még hamarabb elértek volna, mit író elérhet nálunk: dísz, nevet, hivatalos kitűntetést, — ha nem kerűnek a Nyugat gyűlölt pergőtűzébe. A hírhedtebb harcsook közül Hatvanit maga Osvát sem tartotta írónak, Ignotus máig sem tanult meg írni s Osvát tudott írni, de nem írt, tán mert nem volt mit. Az eredmény tehát a nagy csatazaj nélkül is nagyjában valószínűleg ugyanaz lett volna, de, sajnos, természet rendje az is, hogy amíg világ a világ, a fiatalok verekedők, rendbontók s öregek pukkasz-tásában kedvetlelők, viszont az öregek mozdulatlanok, féltékenyek, a változó idők hangjaival szemben nagyothallók s a friss tőről metszett virágokkal szemben kissé színvakok. Ha lett volna egy nagytekintélyű konzervatív nagy költő, ha Adynak is meglett volna a maga bölcs Vörösmartyja, mint Petőfi-nek, bizonyára hamarabb elűlt volna a kavarodás, mint gondolnók. Így a Nyugat körűli harc főjelentőségét abban kell látnunk, hogy hírharangja volt a folyóiratnak, szaporította olvasó és előfizető tábortát s így végeredményben életbiztosítása volt egy jeles költőnek.

Parkas Lujza női kedvtelése nagy fontosságot tulajdonít e külső és belső harcok és surlódások intimitásainak. abban a hitben, hogy a jövőndő irodalomtörténetet érdekelni fogja a sok lényegtelen részlet is. Pedig ha jól sejtjük: már ma is csak a veterán hadfiak (Fenyő, Hatvani, Ignotus) boronganak melabúval a Nyugat e hőskorának jelentékenny epizódjain: Osvát és Hatvani lovagi tornáján s a sok haszontalan csetepatén, mellyel az új és régi irány képviselői az egykorú olvasót szórakoztatták. A mai olvasóra nézve is igen tanulságos lett volna azonban, ha a szerző Horváth Jánosnak „A Nyugat magyartalanságairól“ írt kritikáját tüzetesebben ismerteti. Szól ugyan róla s idéz is belőle, de — úgy látszik, a Nyugat iránti kíméletből — a lényeg: a megbélyegző magyartalanságok bemutatását elmulasztja. Ugyanakkor azonban nagyobb tért szentel Ignotus válaszának s idézésre méltónak tartja tőle még az efféléket is: „Horváth János diadallal bizonyítgatja, hogy Szomorly Dezső nem ír magyarul. S nem gondol arra, hogy ez teljesen mindegy, ha tud szomorlyul és ha szomorlyul ki tudja fejezni, amit ki akar fejezni.“ Egyébként kiemeli, hogy Horváth János volt „konzervatív“ részről (mindenkit konzervatívnak tekintettek, aki nem élt-halt a Nyugatért) a folyóirat egyetlen komoly kritikusa. Csak az a furcsa, hogy e komoly kritikus „elhallgatásának“ különféle magyarázatát adja, nem gondolva rá, hogy egy irodalomtörténetírónak csábítóbb és szebb feladatai is lehetnek, mint hogy „A Nyugat és a századeleji irodalomforduló“ c. doktori értekezés számára anyagot szolgáltatson.

A tanulmány befejezésűl ékesen méltatja a Nyugat programjának megvalósulását. Ezt abban látja, hogy „új magasszínvonalú és általános érvényű irodalmat teremtett“, „európai szellemet hozott Magyarországra“ „elősegi-

tette kulturális elmaradottságunk tudatosítását“, „az új magyar irodalmi nyelvet fogékonyabbá, kifejezőbbé és sokrétűbbé nagyrészt a Nyugat írói tették“, „az irodalom tárgykörét kitágították“ stb. stb. E panegirikus jellemzést a szerző — mint utal is rá — Ignotus és Hatvani cikkeiből veszi s így tán főlegesen szövegátteni a méltatás értékét.

Farkas Lujza egész dolgozata általában úgy hat, mintha nem is doktori értekezés lenne, hanem a Nyugat ünneplésére szánt dicsőítő irat. Önálló ítélőképességnek nem igen adja jelét; amit mond, azt részben a Nyugat íróitól nyert személyes közlésekből, részben azok cikkeiből s bírálataiból meríti. Innen van, hogy dolgozata tele van idézettel és utalással. Szinte azt lehetne mondani, hogy tanulmánya legnagyobb részét közvetve a Nyugat írói írták egymásról, önmagukról és folyóiratukról. Ez az oka annak is, hogy szertelen túlzások ütözkönek ki lépten-nyomon tanulmányából. Osvát működését Kazinczyéhoz hasonlítja, Ignotusét Gyulaiéval méri össze, az előbbinek „szerepe és jelentősége a magyar irodalomban felmérhetetlen“ s az utóbbiról is szárnyaló szavak zengenek. A Nyugat írói általában már életükben halhatatlannokká lesznek a dolgozatban, s az ember aggódva gondol rá: mi lesz a foglalkozásuk haláluk után?

Kétségtelen, hogy a Nyugat nagy multja, művészi szabadságra törekvése, Adynak tett szolgálatai, új utakra törése, egy pár kiváló írójának a folyóirathoz tapadt önzetlen hűsége és bátorsága: oly értékek, melyek magasabb színvonalú tanulmányt érdemeltek volna meg. E tagadhatatlan értékek elismerése mellett meg kellett volna állapítani a régi szerkesztőség közönyét a nyelvtiszasággal szemben, piperkőc stílromantikáját, nemzetközi szellemét s meztelen erotika-kultuszát. A Nyugat azóta e fogyatkozásokat a szerkesztő-változással levettközte; s hogy a régi Nyugattal szemben a folyóirat ma kiforrottabb, tekintélyesebb, szellemében és nyelvében magyarosabb, szempontjaiban emelkedettebb s talán tartalmában is magvasabb, — ez is azt bizonyítja, hogy a kifogásolt gyarlóságokat maga a mostani szerkesztőség is hibáknak ismerte el. Amikor tehát a szóbanforgó tanulmány írója úgy rajzolja meg a multat, hogy a makulátlan Nyugat már a századeleji irodalmi fordulón elérte a tökéletes szerkesztés teljét: e beállítással tulajdonképen a mai Babits-féle Nyugatot gáncsolja. E kézenfekvő okfejtésre bizonyára nem gondolt, mikor lázas buzgalommal, nagyarányúnak ígérkező dolgozata sikerébe vetett naiv és megható hittel hordta össze tanulmánya szétszórt anyagát s azzal a kedves, fiatalos elhatározással fogott neki első művének, hogy mindenkiről csak jót és szépet fog írni... Nem tudta, hogy a tanárnő (s a történetíró is!), ki mindenkinek jeles bizonyítványt ad, ezzel néha önmagáról állít ki gyenge bizonyítványt.

Keményfy János.

Két tanulmány a magyar renaissance-műveltségről. *Kardos Tibor:* A magyar humanizmus kezdetei. Pannónia-könyvtár 20. sz. Pécs, 1936. 73 l. — *Mayer Erzsébet:* Diomede Carafa. Nápolyi szellem Máttyás udvarában. Pannónia-könyvtár 22. sz. Pécs, 1936. 41 l.

A magyar renaissance és vele a magyar humanizmus történeti képe ma a tágulás és a színbeli gazdagodás folyamatában van. E két tanulmány e folyamat legfrissebb bizonyítéka.

*Kardos Tibor*é az eredet, a „kezdetek“ nehéz és bonyolult kérdésével foglalkozik s ez is, mint a szerző előbbi idevágó munkái, pozitív anyagában nem